

ŞAKRAN PRISON, İzmir/Turkey

SİYASİ MAHPUS ÇOCUĞU OLMAK: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Mehmet Bakır ÖZKAN
LL.M. Hukukçu

Mustafa DOĞAN
Hukukçu

Crossborder Jurists

Kasım-2025

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	4
I. Siyasal Yargı – Siyasî Suç	5
A. Ayrımcılık: İkili devlet (Der Doppelstaat)	5
B. Siyasal Yargı: (Politische Justiz).....	5
C. Siyasal yargının ayrılmaz parçası: Özel Mahkemeler (Sondergerichtbarkeit)	6
D. Sınırsız yetki alanı	7
E. “Düşman” ve Düşman Ceza Hukuku	7
F. Politik yargı pratiğinde çocuk hakları ihlalleri.....	8
II. Siyasi Mahpus Çocuklarının Türkiye’deki Durumu	10
A. Raporun Konusu Olan Çocuklar	10
B. Siyasi Mahpus Çocuklarının Karşı Karşıya Kaldıkları Riskler	11
1. Psikolojik Zorluklar: Travma, Kaygı Bozuklukları, Duygusal Sorunlar	11
2. Sosyal Zorluklar: Damgalanma, Sosyal Dışlanma, Akran Zorbalığı.....	14
3. Eğitim Hayatında Karşılaşılan Zorluklar	15
4. Aile İlişkileri: Ebeveyni Suçlama, Fiziki ve Duygusal Kopuş	16
5. Ekonomik Zorluklar: Gelir Kaybı, Yoksulluk, Temel İhtiyaçlara Erişim Sorunları	18
6. Hukuki Zorluklar: Ziyaret Hakları, Velayet Sorunları	19
7. Güvenlik Riski: Suça Sürüklenme, Zarar Görme ve Kendine Zarar Verme	20
8. Resmi Önyargı: Potansiyel Suçlu Görülme Tehdidi	22
C. Ayrı Bir Başlık Olarak: Annesi ile Cezaevinde Kalan Çocuklar	24
SONUÇ VE ÖNERİLER	26

“Yürüttükleri cadı avının bir sonucu olarak 'cadının çocuğu da
cadıdır' politikasını uyguluyorlar”

Bayram Erzurumluoęlu¹

¹ Bayram Erzurumluoğlu, Sosyolog, Akademisyen, Olağanüstü Hal Kanun Hükmünde Kararnameleri ile görevden uzaklaştırıldı. Olağanüstü Hal Dönemlerinde insan hakları ile ilgili izleme ve raporlamalar yaptı.

GİRİŞ

Uluslararası sözleşmelerde ve anayasaların temelini oluşturan hukuk devleti ilkesi, vatandaşların yargı süreçlerinde eşitliğini ve suçun şahsiliği prensibini güvence altına alır. Bununla birlikte tarihsel süreçte ve güncel siyasi uygulamalarda gözlemlenen "siyasal yargı" uygulamaları, evrensel hukuk normlarından sapmalar yaratarak toplumsal bir "ikilik" inşa etmektedir. Bu rapor, ceza hukukunun bir tahakküm aracı olarak kullanıldığı, özgürlükçü hukuk devleti idealinden uzaklaşan pratiklerin, özellikle en savunmasız gruplar olan siyasi mahpus çocukları üzerindeki yıkıcı etkilerini Türkiye örneği üzerinden derinlemesine incelemektedir.

Birinci bölümde çalışmamızın konusu olan çocukların ebeveynlerini tanımlamak için kullandığımız “siyasi mahpus” kavramının akademik bir bakışla izini sürdük. Bu bölümde, “siyasi yargı”, “siyasi suç”, “siyasi suçlu” gibi kavramların hukuki, siyasi kökenleri ele alınacaktır. Nasyonal Sosyalist Almanya dönemi uygulamaları ve Carl Schmitt'in dost-düşman ayrımı gibi tarihsel ve teorik çerçevelerden yola çıkarak, keyfi rejimlerin doğasında bulunan siyasal yargı, özel mahkemeler ve düşman ceza hukuku konseptleri analiz edildi. Bu teorik zemin ile iktidarların "düşman" olarak konumlandığı gruplara karşı ceza hukukunu nasıl bir silah olarak kullandığını ortaya koymaya çalıştık.

İkinci bölüm ise, bu siyasal yargı pratiklerinin Türkiye'deki somut sonuçlarına odaklanmaktadır. Özellikle olağanüstü hal (OHAL) dönemi sonrasında yaygınlaşan eşlerin aynı anda hapsedilmesi gibi durumlar üzerinden, siyasi mahpus çocuklarının karşı karşıya kaldığı riskler, uzman raporları ve mağdur beyanları ışığında yedi ana başlıkta incelenmiş: Psikolojik, Sosyal, Hukuki zorluklar ile Eğitim Hayatında Karşılaşılan Zorluklar, Güvenlik Riskleri ile Resmi Önyargı. Bu bölüm, "cadının çocuğu da cadıdır" gibi kolektif suçluluğu esas alan politikaların, çocukların hayatında intihar girişimlerine varan telafisi imkansız zararlara yol açtığını somut verilerle ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Bu çalışmada dikkatimizi çeken en önemli hususlardan biri kaynak eksikliğidir. Avrupa Konseyi üyesi ülkeler arasında en fazla cezaevi ve mahpusu bulunan ülke Türkiye’dir. Mahkum yoğunluğu bakımından dünyada üst sıralarda yer almaktadır. Hal böyle iken mahpus çocukları ile ilgili kütüphane arşivlerinde ve açık kaynaklarda bilimsel çalışma bulamadık. Başkaca kaynaklardaki satır aralarından yararlanmaya çalıştık.

Bu çalışma, siyasal gerekçelerle yürütülen yargı süreçlerinin, hukuken masum olan çocukların temel hak ve özgürlüklerini nasıl ihlal ettiğini göstermekte, ulusal ve uluslararası insan hakları mekanizmaları için bir farkındalık zemini oluşturmayı hedeflemektedir.

Son olarak, bu raporun kapağında yer alan etkileyici çizimin müellifi Gianluca Costantini'ye en içten teşekkürlerimizi sunarız. Sanatçıyı, eserleriyle, mağdurun kimliği ve aidiyeti ne olursa olsun, çeşitli insan hakları ihlallerine karşı kararlılıkla duran, insanlık vicdanının sesi olarak tanıyoruz. Raporumuzun temel konusunu yansıtan bu değerli katkısı için minnettarız.

I. SİYASAL YARGI – SİYASİ SUÇ

1. Dünya tarihine kabaca bakıldığında keyfi rejimler ile siyasal amaçlı cezalandırmalar arasında direkt bir bağlantı olduğu görülmektedir. Rejimin faşist, komünist, otoriter ya da totaliter olmasının bir rolü olmadığı gibi Engizisyon Mahkemeleri ile modern devletin görkemli binalarında görülen davalar arasında da fark yoktur. Bu tip rejimlerin ana karakterlerinden ilki, sürekli “düşmana” ihtiyaç duymalarıdır. İkincisi ise, tüm disiplinlerinde bu “düşmana” karşı fark edilebilir bir ayrımcılığın hâkim olmasıdır. Ancak, baskıcı gücün en etkili silahı her zaman ceza hukuku pratiğidir. Çünkü her baskıcı rejim kendisini “meşrulaştırıcı” bir araca ihtiyaç duyar.²
2. İktidarların tahakküm aracı olarak kullanılan ceza hukuku uygulamasının siyaset bilimi ve hukuk biliminde farklı isimlendirmeleri olsa da “siyasal yargı” genel bir isimlendirme olarak kabul görmüştür. Bu bağlamda Alman Nasyonal sosyalist dönemine eleştiri getiren, o dönemin uygulamalarını inceleyen bilimsel çalışmalar önemlidir. Çünkü, bunlar doğrudan yaşanmış olguları ele alan değerlendirmelerdir. Diğer yandan Jacobs’un “düşman ceza hukuku” konsepti de keyfi rejimleri tanımaya imkân veren önemli bir teoridir.

A. AYRIMCILIK: İKİLİ DEVLET (DER DOPPELSTAAT)

3. Politik yargının hüküm sürdüğü iktidarlar için toplum adeta iki parçadır. Negatif uygulamaların aleyhine işlediği grup genellikle küçük bir gruptur. Devletin ikili yapısını en bariz haliyle ortaya koyan görüş Ernst Frankel’den gelmiştir. Frankel’, Nasyonal Sosyalist Almanya dönemini ele aldığı eserinde devleti Norm devleti (Normenstaat) ve Önleyici Devlet (Maßnahmenstaat) olarak ikili bir formda sınıflandırmıştır. Bu çalışmada Frankel esas olarak politikanın hukuka müdahalesini ortaya koymayı amaçlamıştır.³ Kuralların belli, rasyonel, güvenilir, kontrol edilebilir, herkes için eşit uygulandığı Norm devletinin belirleyici özelliği hukuk güvenliğidir. Buna karşı hukuk güvenliğinin bulunmadığı önleyici devlette ise politik gücü elinde bulunduranın iradesi belirleyicidir. Kuralların yazılı metinlerdeki anlamı burada her an değişebilir.⁴

B. SİYASAL YARGI: (POLİTISCHE JUSTİZ)

4. Keyfi iktidar patriğinin hayata geçmesini sağlayan en önemli enstrüman her zaman yargı olmuştur. Bu suretle; bir yandan iktidarın amaçladığı “ikili sitem”, diğer yandan bu sistemin ötekileştirmesi meşrulaştırılır. Alman Hukukçu Otto Kirchheimer, merkezinde Nazi dönemi uygulamaları olmak

² Özlem, Doğan: Hukuk Devletini Sosyal Devlet İçinde Düşünmek (Betrachtung des Rechtsstaates im Sozialstaat), Doğu Batı 13(2000), D. s. 11(9)

³ Eden, Sören. Fraenkels »Doppelstaat« als Rechtsgeschichte. Arbeitsrecht und Politik während der NS-Diktatur, in: Zeithistorische Forschungen/Studies in Contemporary History, Online-Ausgabe, 16 (2019), H. 2, URL: <https://zeithistorische-forschungen.de/2-2019/5726> , s. 281(279), İnternet Erişim Tarihi: 04.10.2025

⁴ Fraenkel, Ernst. Der Doppelstaat. Mit einem Nachwort von Horst Dreier, hg. von Alexander von Brünneck, 3. Aufl. Hamburg 2012; Franz Neumann, Behemoth. Struktur und Praxis des Nationalsozialismus 1933–1944, neu hg. von Alfons Söllner und Michael Wildt, Hamburg 2018. s.49,50,51

üzere, farklı olaylar ve zamanlardan yola çıkarak “politik yargının” niteliklerini anlatmıştır. Ona göre, siyasi dava, hizmet ettiği iktidarın tahakküm aracıdır, rejimin hasmını yok etmesi için onun alelade kamusal söz ve davranışlarından suç üretir;⁵ “siyasi davada her şey farklı bir ışıktadır görünür. Adaletin çarkları ve süreç mekanizmaları, ilgisiz gözlemcinin merakını ve düzeni koruyanların devlet düzenini sürdürme çıkarını aşan siyasi hedefler uğruna harekete geçirilir. Burada, mahkeme salonunda yaşananlara, siyasi gücün dağılımını etkileme görevi verilir. Bunun iki amacı olabilir: Ya mevcut iktidar pozisyonlarını parçalayarak, altını oyarak veya parçalara ayırarak yıkmak ya da tersine, bu iktidar pozisyonlarını korumak için yapılan çabalara daha fazla güç katmak” Kirchheimer kitabında her siyasi rejim düşmanlarının devamlı var olduğunu, ya da zamanı geldiğinde düşman ürettiğini ileri sürmüştür.⁶

C. SİYASAL YARGININ AYRILMAZ PARÇASI: ÖZEL MAHKEMELER (SONDERGERICHTBARKEIT)

5. Siyasi davanın yürütücüsü yargı mensupları her zaman hizmet ettikleri iktidarla aynı düşünceye sahip olmak zorunda değildir. Dejenere olmuş bir yargı sistemi veya boyun eğmeye hazır yargının varlığı yeterlidir. Her bir yargıcı kendi çizgisine taşımaktan ziyade siyasal yargı pratiklerinde muktedirin özel mahkemeleri işlevseldir.
6. Nazi döneminde 1933 yılında faaliyete geçirilen özel mahkemeler (Sondergerichte),⁷ 1934 yılında kurulan Halk Mahkemesi (Volksgesichtshof) ⁸ , Türkiye’de İstiklal Mahkemeleri, Yassıada Mahkemeleri, Devlet Güvenlik Mahkemeleri, siyasal yargılamaları yapmak amacıyla 2000’li yıllardan sonra yasalarla kurulan özel mahkemeler bu tanımlamaya tam olarak oturmaktadır. Bizzat yargılama yapan hakimlerin gözünden bu tür mahkemelerin iktidarın silahı olduğunu anlamak mümkündür. Halk Mahkemesi vatana ihanet suçu için ilk ve son derece yargılama merciiydi. Kararları kesin ve infazı hemen kabildi. Bu Mahkemenin son başkanı Roland Freisler "Halk Mahkemesi her zaman, O'nun, (ki O benim) Führerim, bu davayı nasıl yargılayacak idiye, öyle yargılamaya gayret edecektir." demiştir. Freisler, özel mahkemeleri adeta bir savaş aracı olarak görmekteydi. Ona göre bu mahkemeler “ceza yargılamasının zırhlı birlikleri” ve ihanete (!) „yıldırım hızıyla müdahale” etmeliydiler.⁹
7. İzmir İstiklal Mahkemesinde Yargılanan Şükrü beyin Avukat yardımından faydalanmak istemesi üzerine Mahkeme Başkanı Ali bey şu cevabı vermiştir: “İstiklal Mahkemeleri, dava vekillerinin cambazlığına gelmez. Mahkememizin derecatı yoktur. Ulus karar bekliyor. Ne diyeceğiniz varsa

⁵ Kirchheimer, Otto: Politische Justiz, Herausgeben von Lisa Klingsporn, Merete Peetz und Christine Wilke, Europäische Verlagsanstalt, 2020. s.85

⁶ Bkz Kirchheimer s. 21

⁷ Mahkemeyi kuran kanun için bkz. Reichsgesetzblatt I, S. 136 – Auszug; Verordnung der Reichsregierung über die Bildung von Sondergerichten Vom 21. März 1933

⁸ Mahkemeyi kuran kanun için bkz. Reichsgesetzblatt 47, S. 341 – Auszug; Gesetz zur Änderung von Vorschriften des Strafrechts und des Strafverfahrens Vom 24 April 1934

⁹ Klaus,Detlev Godau-Schüttke, Informationen zur Schleswig-Holsteinischen Zeitgeschichte, Heft 35 (1999),s. 42(41)

açıkça söyleyiniz. Avukatla falan geçirecek vaktimiz yok.”¹⁰ Daha da vahimi, esas hakkında yapılan savunmada daha önce 10 yıl Kürek cezasına mahkumiyeti talep edilen Halis Turgut ve İsmail Canbulat’ın itirazları üzerine bu kez idamlarına karar verilmiştir.¹¹

D. SINIRSIZ YETKİ ALANI

8. Politik enstrümana dönüşen mahkemelerin görev ve yetkileri neredeyse sınırsızdır. Bu sınırsızlık sadece kanunilik ilkesinin ihlali anlamına gelmez. Aynı zamanda hedefe konulan “öteki” nin sahip olduğu her şeyi elinden almaktadır. Genç ve çocuklar dahil aile bireyleri mahkeme salonunda yargılanandan daha çok cezalandırılmaktadır. Zira politik mahkemelerin hedefi düşmanı “yok etmektir.”¹² Nazi Halk Mahkemesi başkanı Freisler, Nazi rejimine karşı bir tutum benimsemeyi amaçlayan broşürleri dağıtan Scholl kardeşleri vatana ihanetle suçlarken, kararında¹³ onları düşmanla “işbirliğine hazır”, fiillerini de “hançeri kaldırıp cephenin sırtına saplamak” olarak görmüştür.¹⁴

E. “DÜŞMAN” VE DÜŞMAN CEZA HUKUKU

9. Kirchheimer’in çağcılı, Nasyonal sosyalizmin hararetli destekleyicisi Carl Schmidt’in dost-düşman tanımı ayrımı¹⁵ sadece o dönemin uygulamalarına meşruiyet kazandırmamış, daha sonraki dönemler içinde bir ilham kaynağı olmuştur.
10. Özellikle şiddet içeren terör eylemlerinin baş göstermesi nispeten demokratik dünyada hukuk içinde mücadele yollarının aranmasına yol açtı. Alman Ceza hukuku ve hukuk felsefesi profesörü Günter Jakobs bu bağlamda ilk olarak 1985 yılında bir makale yayınladı. “Hukuken korunan değerlerin ihlalinin suç sayılması” („Kriminalisierung von Rechtsgüterverletzungen“) başlıklı makalesinde Jakobs, esasında Almanya’da terörle mücadele için alınan önlemleri ele almıştır¹⁶. Makalede, Alman Ceza Kanununu (StGB) 30. maddesi uyarınca ön hazırlık eylemlerinin cezalandırılabilirliği yorumlanmıştır. Ceza hukukunun suçluları açıkça iki sınıfa ayırması gerektiğini belirten yazar, suçluları “düşman”/ “hukuken kişi sayılmayan” (Feind“ /“Unperson”) ¹⁷ ve “vatandaş” (Bürger) olarak sınıflandırdı. Daha sonraki makale ve yazılarında da bu kavramı yorumlamaya devam etmiştir.¹⁸

¹⁰ Aybars Ergün; İstiklal Mahkemeleri 1920-1927, Cumhuriyet Kitapları, genişletilmiş yeniden düzenlenmiş Baskı, Kasım 2024, s.614.

¹¹ Alkan, Ahmet Turan: İstiklal Mahkemeleri, Alternatif Üniversite 1992. s.37

¹² Dinçer, Hülya. Bir Siyasi Davanın Anatomisi: Barış için Akademisyenler Vakası/ Egemenlik Gösterisi Olarak Dava ve Hakikatin Ters Yüzü, Mülkiye Dergisi 48-2(2024), 403-434. s. 403(413).

¹³ Son broşür için bkz: Vinke, Herman, Das kurze Leben der Sophie Scholl, Ravensburger Buchverlag, Band 54254, 2005 s. 159; Tüm broşürler için bkz: Scholl, Inge, Die Weise Rose, S.Fischer Verlage, Frankfurt,s 95 ff Luis, Greco, Feindstrafrecht, Verlag: Nomos, Band 47, 1. Auflage, 2010, S. 95 ff

¹⁴ Scholl, I., S. 141 vd.

¹⁵ Schmitt, Carl. Der Begriff des Politischen/ Synoptische Darstellung der Texte, Duncker & Humblot · Berlin, 2018 S. 55-245/ Im Auftrag der Carl-Schmitt-Gesellschaft, herausgegeben von Marco Walter. s. 76,78,106

¹⁶ Jakobs, Günther, Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, (ZStW 97 (1985) Heft 4, S. 751-785

¹⁷ Roxin, Claus – Greco, Luis. Strafrecht Allgemeiner Teil, Band I,5. vollständig neu bearbeitete Auflage, 2020, s. 108.

¹⁸ Bazen farklı ifadelerle „dost“ ve „düşman“ kelimelerini daha da geniş ifade etmiştir. Örneğin "hukuken korunan değerin düşmanı olarak sanık" ("Täters als Rechtsgutsfeind") veya "vatandaş olarak sanık" ("Täters als

11. Jakobs'un konseptinde, ceza davası prosedürü aslında sadece “vatandaşa” içindir. Kürsünün arkasındakiler “vatandaş” ile iletişim kurar ve hiçbir talebini cevapsız bırakmaz. O, toplum ve devlet için bir “birey”dir ve “sanık” olarak ceza davasının süjesidir. Ceza kanununun hangi maddesinin hangi suçu yüklediği açık olduğundan, kendini kolayca savunabilir. Her şeyden önce, cezası, tanımlanan suçu işlemiş olsa bile, “suçluluk derecesine” bağlıdır. Suçu ortaya çıkarılan ve cezalandırılan ‘vatandaşın’ cezalandırılmasının amacı, failin “yeniden topluma kazandırılması” ve “toplumsal değerlerin korunması”dır.¹⁹ Jakobs'un teorisinin en çok eleştirilen yönlerinden biri, suçun ana unsuru olarak fiile değil, faile odaklanmasıdır. “Suçlu” kavramı onun değerlendirmesinde “tehlikeli” kavramına yerini bırakmaktadır.²⁰
12. Buna karşılık, düşman “tehlike kaynağı” ve “(korunan)hukuki değerlerin düşmanı” olarak konumlandırılmıştır.²¹ Jakobs'a göre, düşman, vatandaşların aksine, “kendi davranışlarının asgari düzeyde bilişsel garantisi”ne sahip değildir,²² davranışların karşılıklılık ilkesinin bulunmaması nedeniyle, Jakobs'a göre düşmanla hukuki bir ilişki kurulamaz. Belki de bu ayrım en iyi şu ifadeyle özetlenebilir: “Düşman ceza hukuku, hukuki değerlerin korunmasını optimize ederken, sivil ceza hukuku özgürlük alanlarını optimize eder”. İnfaz sistemi “düşman” ın ıslahını değil yok edilmesini hedefler.
13. Jakobs bu fenomenin “sadece istisnai, olağanüstü durumlarda meşrulaştırılabileceğini, her hâlükârda özgürlükçü bir hukuk devletinde söz konusu olabileceğini açıkça belirtmiştir.²³ Dahası, bu teori çerçevesinde yürütülen tartışmalarda Jakobs, düşman ceza hukukunu imkânsız kılacak bir anayasa arzusunu da dile getirmiştir.²⁴ Ancak tarihin akışı bu konseptte uygun özgürlükçü hukuk devletine tanıklık etmemiştir. Müellifinin arzusunun aksine, geçmişte de hali hazırda da bu teoriyi realize eden pek çok keyfi yönetim rastlamak mümkündür. Zira Jakobs’un teorisinin olmazsa olmazı da, keyfi yönetimlerin yaşam kaynağı da “düşman” dır.

F. POLİTİK YARGI PRATİĞİNDE ÇOCUK HAKLARI İHLALLERİ

14. Tüm siyasal yargılamalar ilk sırada dezavantajlı grupları hedef alır. Bunlar arasında da ilk sırayı her zaman çocuklar ve gençler alır. Çocuklar ebeveynlerinden dolayı potansiyel suçlu olarak görülürler. Aşağıdaki bölümde de somutlaşacağı üzere bu çocuklara ebeveynlerinin yükü yüklenir.

Bürger”), Jakobs, ZStW 97 (1985) Heft 4, S. 753 ; Jakobs, ZStW 97 (1985) Heft 4, S. 784; kavramın gelişimi ve tarihi ile ilgili daha geniş bilgi için bkz. Vormbaum,Thomas. Das Feindstrafrecht und sein e Kritik,in (Kritik des Feindstrafrechts, herausgegeben von Thomas Vormbaum unter Mitarbeit von Martin Asholt, Lit Verlag, Berlin, 2009, Einleitung,s. VIII, XXX; ilaveten bkz. Barisch, Kai Thorsten,. Die Bekämpfung des internationalen Terrorismus durch § 129b StGB, Strafrechtliche Abhandlungen, Neue Folge · Band 212, Duncker & Humblot · Berlin, S. 95, 98; Jakobs, Günter, Bürgerstrafrecht und Feindstrafrecht,Onlinezeitschrift für höchstrichterliche Rechtsprechung im Strafrecht (früher: HRR-Strafrecht) HRRS - (3/2004), s. 89,93 vd.; Roxin – Greco, S. 109

¹⁹ Bkz . Barisch,KT. ,S. 98

²⁰ Işık, Göksu. Türk Hukuknda ve Fransız hukuknda düşman ceza hukuku uygulamaları, YÜHFD Cilt: XVI Sayı:2 (2019) (online: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2150094> İnternet Erişim Tarihi : 18.10.2025) , FSTFR, S .243

²¹ Jakobs, Günter.(1985), Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, ZStW 97 (1985) Heft 4, S. 753.

²² Jakobs, Günter. Bürgerstrafrecht und Feindstrafrecht,Onlinezeitschrift für höchstrichterliche Rechtsprechung im Strafrecht (früher: HRR-Strafrecht) HRRS - (3/2004), S.92

²³ Jakobs, ZStW 97 (1985) Heft 4, S. 784

²⁴Luis, Greco. Feindstrafrecht, Verlag: Nomos, Band 47, 1. Auflage,2010, S.14

Sistem onları gemiŖe bağlı yaŖamaya zorlar. Okul ağından baŖlayarak tüm aŖamalarda, gemiŖte ebeveynleri ile ilgili devlet kayıtlarına giren veriler karŖılarına çıkar. Bu ocuklar istese de istemese de gemiŖte yaŖamaya mecbur bırakılırlar. Halbuki devlet kendisine dŖman bellediği “ebeveyni” ile hesaplaŖmıŖ ve hatta çocuğunun de onun gibi olmamasını hedeflemektedir. Ancak resmi uygulamalar tam tersi iŖler. Bilim insanları tarafından yapılan araŖtırmalarda ortaya ıkarılan “Resmi nyargı” onları adım adım izler. Bu yüzden siyasi mahpus çocukluğu bir ömür boyu sürecek damgalanma ile yaŖamayı zorunlu kılacaktır.

II. SİYASİ MAHPUS ÇOCUKLARININ TÜRKİYE’DEKİ DURUMU

A. RAPORUN KONUSU OLAN ÇOCUKLAR

15. Raporun konusu, birinci bölümde tanımlanan üzere siyasi motivasyonla gözaltına alınan veya tutuklanan kişilerin çocuklarıdır. Bu çalışma özellikle 18 yaşından küçüklere odaklanmıştır.
16. Dünya genelinde ebeveyn mahpusluğunda genel yaklaşımın durum ebeveynlerden birinin cezaevinde olmasıdır. Türkiye’de ise tablo daha da ağır bir hal almış ve eşler aynı anda cezaevine konulmuşlardır. Bu durumda geride kalan çocukların durumunu ifade eden ifade eden kelimeler arasında yıkım, şok ve felaket yer almaktadır.
17. Ebeveynlerin birlikte hapsedilmesi 2016 yılı Temmuz’unda başlayan olağan üstü halden bu yana yaygınlaşmıştır. Durumu ifade eden en önemli tespitlerden birisi 2018 yılında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiseri olan Zeid Ra’ad Al Hussein ifade etmiştir. Hussein, 20.03.2018 tarihinde OHAL uygulamalarını değerlendiren bir rapor ile ilgili yaptığı bilgilendirme konuşmasında şunları ifade etmiştir: "En endişe verici bulgulardan biri, Türk makamlarının, hamile olan ya da yeni doğum yapmış 100 kadını, çoğunlukla terör örgütleriyle bağlantılı olduğundan şüphelenilen kocalarıyla "iştirakleri" olduğu gerekçesiyle nasıl gözaltına alınabildiklerine dair raporlardır. Bazıları 2 çocuklarıyla, bazıları çocuklarından şiddetli bir şekilde ayrılarak gözaltına alınmıştır. Bu sadece ölçüsüz değil, tümüyle zalimane ve kesinlikle ülkeyi daha güvenli hale getirmekle ilgili bir durum değil."²⁵.
18. Milletvekili Ömer Faruk Gergerlioğlu’nun konu ile ilgili soru önergesine, Adalet Bakanlığı tarafından verilen cevapta 2024 yılı Ekim ayı itibarıyla 498 çiftin siyasi suçlamalarla aynı anda cezaevinde olduğu resmi olarak açıklanmıştır²⁶. Görüldüğü üzere 2018 yılında 100 olarak ifade edilen sayı 2024’e gelindiğinde 498’e ulaşmıştır. Cezaevi doluluk oranlarının her gün arttığı Türkiye’de bu sayının da günden güne arttığını ifade etmek makul olacaktır.
19. Anne ve babası aynı anda cezaevinde olan çocuklara en bariz örnek Beşizler olarak ifade edilen çocuklardır. Bu çocukların bir de ablaları vardır. Gülen Hareketi ile bağlantıları gerekçe gösterilerek 2019 yılında baba Abdulkadir Arslan’a 9 yıl, ev hanımı olan anne Nurcan Arslan’a ise 6 yıl 3 ay hapis ceza verilir²⁷. İstinaf ve temyiz aşamaları devam etmektedir ancak cezaevine girme tehdidi

²⁵ https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Countries/TR/2018-03-19_Second_OHCHR_Turkey_Report_Turkish.docx İnternet Erişim Tarihi : 18.10.2025.

²⁶ <https://velev.news/gundem/498-anne-baba-tutuklu-var-706-cocuk-anneleriyle-birlikte-cezaevinde/> . İnternet Erişim Tarihi: 04.10.2025.

²⁷ Arslan Çiftine yönlendirilen suçlamalar şu şekildedir: Nurcan Arslan’ın dosyasında ByLock kullanımı, ilgili tarihte yasal bir banka olan Bank Asya hesabının varlığı, KHK ile kapatılan bir dershanede 2014-2016 yılları arasında çalışması; baba Abdulkadir Arslan’da ise 2007-2008 yıllarından 2012 yılına kadarki bir zaman sürecinde dini sohbetler ve toplantılar düzenlemesi, yardım toplaması, KHK ile kapatılan bir dershanede 2012-2014 yılları arasında çalışması, ByLock kullanımı ve Bank Asya hesabının olmasıdır. Bu iddiaların tamamıyla ilgili Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Büyük Dairesi’nin 26 Eylül 2023 tarihli Yalçınkaya&Türkiye kararında, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 7. Maddesinde düzenlenen Suç ve Cezanın Kanuniliği ilkesinin ihlaline dair emsal kararı vardır.

karşısında ülkeden ayrılmak isterler ancak yurt dışına çıkış yasakları vardır. 2023 yılı Ekim ayında ülkeyi illegal yollardan terk etmeye çalıştıkları sırada yakalanırlar. Anne ve babanın her ikisi de tutuklanır. Olay tarihinde beşizler 7 yaşında, ablaları ise 13 yaşındadır²⁸. Yargılama süreci devam etmesine, masumiyet karinesi geçerli olmasına rağmen, ne anne ne de baba tahliye edilmezler. Bu çocuklara büyük anneleri bakmak zorunda kalır. Büyükkanneleri defalarca sosyal medyada kendisinin yaşlı, çocukların ise küçük ve sağlık sorunları olduğunu, çocukların ebeveynlerine ihtiyacı olduğunu, anne babadan herhangi birinin tahliye edilmesi gerektiği dile getirmiştir. Gerçekten çocuklar beşiz olduğu için her birinde ayrı ve ciddi sağlık sorunu vardır. Ulusal ve uluslararası kişi ve kurumların çabalarına rağmen tahliye edilmezler. Temmuz 2025’de Yargıtay Temyiz incelemesi neticesinde bozma kararı verir ancak yine de Arslan çifti tahliye edilmez²⁹.

20. Arslan çifti ve çocuklarının durumu sadece bir örnekti, bu örneğe benzer en az 498 ebeveyn siyasi gerekçelerle aynı anda cezaevinde, çocukları ise dışarıdadır.

B. SİYASİ MAHPUS ÇOCUKLARININ KARŞI KARŞIYA KALDIKLARI RİSKLER

21. Dünya genelinde ebeveynlerinin her ikisi veya birisi cezaevinde bulunan çocuklarla ilgili pek çok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalar özellikle “adli suçlu” olarak tanımlanan gruba dahil edilen mahpuslara odaklanmıştır. Bu konuda kurulmuş internet siteleri ve çalışmaları bir araya getiren kütüphaneler dahi vardır³⁰. Bu kaynaklarda mahpus çocuklarının karşı karşıya kaldıkları riskler, başatmak zorunda oldukları zorluklar ayrıntılı olarak ele alınmıştır.
22. Çalışmamızın odağı “siyasi suçlar” olduğu için riskler ve zorlukları farklı açılardan da ele almak gerekmiştir. Ulaştığımız bulgulara göre, ebeveynin “siyasi suçlu” olarak tanımlanması, çocukları da keyfi siyasi uygulamaların hedefi haline getirmektedir. Soykırım ve insanlığa karşı suçların “manevi kastını” oluşturan muhatabın “kişiliksizleştirilmesi” ve “dehümanizasyonu” bir anda hukuken ve ahlaken imkansız olan bir şeyi başarmış ve çocukları da ebeveynlerinin “suçlarına(!)” ortak etmiştir. Uluslararası sözleşmeler ve anayasalarla net bir şekilde yasaklanmış olan “kollektif suçluluk” kavramına siyasi bakış açısı ile meşruiyet kazandırılmıştır. Bu durum çocuklar üzerinde telafisi imkansız zararlara yol açmıştır.
23. Aşağıda sayılan riskler ve zorluklar bu çalışmalardan derlenmiştir.

1. PSİKOLOJİK ZORLUKLAR: TRAVMA, KAYGI BOZUKLUKLARI, DUYGUSAL SORUNLAR

²⁸ <https://serbestiyet.com/featured/ozel-haber-turkiyenin-ucuncu-besizlerinin-anne-ve-babasi-kacma-suphesi-nedeniyle-tutuklandi-144436/> İnternet Erişim Tarihi: 04.10.2025.

²⁹ <https://www.patreon.com/posts/yargitay-anne-133219171>

³⁰ <https://childrenofprisoners.eu/resources/recommended-reading/bibliography/> İnternet Erişim Tarihi : 08.10.2025.

24. Ebeveynin cezaevine girmesi, çocuklar açısından travmatik stres reaksiyonlarına yol açabilir³¹. Çocuklar bu süreçte ayrılık, kafa karışıklığı ve kayıp duygularıyla başa çıkmakta zorlanmakta; bunun sonucu olarak üzüntü, endişe ve umutsuzluk hisleri gelişebilmektedir³². Ebeveynin ani yokluğu, çocuğun güvenlik algısını sarsmakta ve bağlanma süreçlerini de olumsuz etkilemektedir³³.
25. Ebeveynin hapsedilmesi süreci genellikle polis tarafından evlere yapılan baskınla başlamaktadır. Kişi başka bir yerde yakalansa bile, polis delil elde edebilmek amacıyla evde arama yapabilmektedir. Bu durum çocuklardaki travma sürecinin en önemli başlangıç noktalarından birini oluşturmaktadır³⁴. Bu travma çocuklarda polis ve jandarmaya karşı bir korku da yaratmaktadır. Ebeveynin tutuklanma, hüküm giyme ve tahliye edilme aşamalarının her biri, çocuklar için büyük stres noktaları olarak görülmektedir³⁵.
26. Eskiden beri yapılan çalışmalar, bu çocukların zihinsel sağlık sorunlarına daha yatkın olduğuna dair teoriler öne sürülmüştü. COPING Projesi³⁶ kapsamında kullanılan standartlaştırılmış ve yapılandırılmış, anket ve ölçekler ile ulaşılan bulgular, mahpus çocuklarının genel çocuk nüfusuna göre zihinsel sağlık sorunları açısından daha yüksek risk altında olduğunu doğrulamıştır³⁷.
27. İngiltere’de yapılan araştırmalarda mahpus çocuklarının neredeyse üçte birinin (%30) önemli ruh sağlığı sorunları yaşadığı, buna karşılık genel nüfusa dahil olan çocukların %10’unun bu tür sorunlar yaşadığını ortaya koymuştur. Kuzey İrlanda’daki mahpusların eşlerinin yaklaşık üçte ikisi (63%) çocuklarının ebeveynlerinin hapis cezasına iyi bir şekilde uyum sağlayamadıklarını belirtmiştir³⁸.
28. Mahpus baba olduğu zaman çocuklar genellikle annenin gözetiminde kalırken, annenin hapsedilmesi durumunda çocuklar bir anda bakıcısız kalmakta ve kimi zaman da farklı bakıcılara paylaştırılabilmektedirler. Bu durum nedeniyle, sorunlu davranışlar annenin hapsedildiği durumlarda daha yaygın bulunmuştur³⁹.

³¹ Children of Imprisoned Parents, European Perspectives on Good Practice, Children of Prisoners Europe, 2014, s. 17

³² Children of Imprisoned Parents, s. 45.

³³ Erbay, A. (2020). *Çocuk Ceza İnfaz Kurumlarının Psikolojik Etkileri*. Aydın İnsan ve Toplum Dergisi. https://aydininsanvetoplum.aydin.edu.tr/wp-content/uploads/2020/04/ait_v3i1002.pdf

³⁴ COPING: Children of Prisoners, Interventions and Mitigations to Strengthen Mental Health Location: Germany, Romania, Sweden and the UK, s. 2, https://health.ec.europa.eu/system/files/2019-09/ev_20190514_co09_en_0.pdf İnternet Erişim Tarihi: 12.10.2025.

³⁵ COPING, s. 2.

³⁶ COPING Projesi (Children of Prisoners, Interventions and Mitigations to Strengthen Mental Health), Avrupa Birliği tarafından desteklenen, dört ülkede (Birleşik Krallık, Almanya, İsveç ve Romanya) yürütülmüş kapsamlı bir araştırmadır; cezaevinde ebeveyni bulunan çocukların psikolojik dayanıklılıklarını, başa çıkma stratejilerini ve ruh sağlığı risklerini standartlaştırılmış ölçekler ve nitel görüşmeler aracılığıyla incelemiştir. https://health.ec.europa.eu/system/files/2019-09/ev_20190514_co09_en_0.pdf

³⁷ Children of Imprisoned Parents, s. 43.

³⁸ Nancy Loucks, Prison Without Bars: Needs, support, and good practice for work with Prisoners’ Families, 2024, s.6. <https://www.familiesoutside.org.uk/content/uploads/2011/02/PrisonWithoutBars.pdf> İnternet Erişim Tarihi : 12.10.2025.

³⁹ Loucks N., s. 5.

29. Çocukların çoğu hapsedilmeyeyle ilgili yeterli bilgiye sahip olamazlar. Hapsedilmeyen veli (genellikle anne) tam, doğru ve net cevaplar veremez. Bu durumda çocuk dış dünyadan hapsedilen ebeveyni ile ilgili bilgiler edinir ve bu bilgiler çoğu zaman çocuk üzerinde travma etkisi yaratabilir⁴⁰.
30. Küçük çocukların cezaevini anlayamaması nedeniyle, ziyaretlerde çocuklar kendilerini de o mekanla özdeşleştirebilirler. Hatta 8 yaşında bir kız çocuğunun ziyaret sırasında babasının kelepçelenmesi üzerine kendisinin de hapsedileceği korkusuna kapıldığı bilgisi kaynaklarda yer almaktadır⁴¹.
31. Mahkumların çocuklarının ne kadar dirençli olduğu, ebeveynlerinin suçunun ve cezasının türüne bağlı olabilir⁴². Gerçekten, durum siyasi mahpusların çocukları açısından ele alındığında, vahim bir tablo ortaya çıkmaktadır. Mağdurlar İçin Adalet Platformu tarafından hazırlanan 3. Yılında OHAL'in Toplumsal Maliyetleri Raporu'na göre OHAL döneminde mesleklerinden atılıp, soruşturmayla maruz kalan, gözaltına alınan veya tutuklanan insanların çocuklarının %71'inde psikolojik destek alma ihtiyacı tespit edilmiştir⁴³.
32. Türkiye'de yapılan çalışmalarda kendileri ile görüşülen kişiler bu konuda aşağıdaki beyanlarda bulunmuşlardır
- *"(Kardeşimin) 3 çocuğunun en küçüğünde psikolojik sorunlar başladı. Ortanca ve büyüğün de öğrenim sıkıntıları başladı. 2 yıl üst üste sınıfta kaldılar. Ortanca olanı okuldan atmak istediler kaydını yenilemediler. En küçüğü ilkokul 2. Sınıfa gidiyor. Psikolojik sorunlar başladı diye okula almak istemediler. Babaanneleri bakıyordu, O da vefat ettiği için kimsesiz kaldılar. Annelerine 8 sene 6 ay babalarına 7 sene 6 ay hapis cezası verdiler."*⁴⁴
 - *"2 çocuğumuz var ve eşim 16 aydır tutuklu. Oğlum 3 yaşındaydı pedagog desteği almaya başladık. Babasından ayrı kalmayı kabul edemedi. Rol model yaşı olduğu için ciddi sıkıntılar yaşadı. Şu an 6 yaşındaki kızım da destek alıyor. Ben de alıyorum. Aile bütünlüğümüz bozuldu. Babalarını camın arkasında bırakmaya dayanamıyorlar."*⁴⁵
 - *"14 yaşındaki kızım antidepresan kullanıyor. Ortaokulda başarılı olmasına rağmen oğlumun lisede bir sürü zayıfı var."*⁴⁶
 - *"Babası içeri girdiğinde 5 yaşında olan yeğenim şu an 8 yaşında. İlk başlarda babasının orda çalıştığını söylüyorduk, artık inanmıyor. Biz hiçbir şey anlamıyor diye düşünürken çocukta stresten tikler oluştu. Birden bayımlara başladı. Doktorlar bir şeyinin olmadığını ağrı eşiğinin düşük olduğunu belirttiler. Fakat gittiğimiz profesör çeşitli tetkikler sonucu bunun "epilepsi" olduğunu belirtti. Benim yeğenime ömür boyu sürecek bir iz bıraktılar. Her şeyden önce çocukların hayatlarını çaldılar."*⁴⁷

⁴⁰ Loucks N., s. 7.

⁴¹ Loucks N, s.7.

⁴² Children of Imprisoned Parents, s. 45.

⁴³ 3. Yılında OHAL'in Toplumsal Maliyetleri Raporu, Mağdurlar İçin Adalet Platformu s. XXXV.

⁴⁴ 3. Yılında OHAL'in Toplumsal Maliyetleri Raporu, s. 163.

⁴⁵ 3. Yılında OHAL'in Toplumsal Maliyetleri Raporu, s. 163.

⁴⁶ 3. Yılında OHAL'in Toplumsal Maliyetleri Raporu, s. 163.

⁴⁷ 3. Yılında OHAL'in Toplumsal Maliyetleri Raporu, s. 163.

- “Çocuğum babası tutuklandığında 4 yaşındaydı şu an 7 yaşında ve 2. Sınıfa geçti. Zaman zaman ağlama nöbetleri oluyor. HSP denilen vücutta özellikle bacaklarda oluşan kızarıklıklar var. Doktor, her ne kadar psikolojik değil dese de ne zaman babasını çok özlediğini söylese hastalık atak yapıyor. İlerleyen süreçte böbreklerini etkileyebiliyor ve bağırsak düğümlenmesine neden olabiliyormuş. Büyük kardeşlerinin ders başarıları düştü. Çok başarılı olmalarına rağmen babanın tutuklanmasından bu yana başarıları çok düştü. Üniversitede okuyan ablası sınıfta kaldı. Aslında çok başarılı bir çocuk. Diğerleri okula gitmek istemiyorlar.”⁴⁸

2. SOSYAL ZORLUKLAR: DAMGALANMA, SOSYAL DIŞLANMA, AKRAN ZORBALIĞI

33. Hapiste ebeveynleri olan çocuklar birçok sosyal zorlukla başetmek zorundadır. Sadece ebeveynlerinden mahrum kalmakla kalmazlar, aynı zamanda zorbalığa, ekonomik zorluklara, damgalanmaya, sosyal dışlanmaya ve utanca da maruz kalırlar⁴⁹. Oysa bu çocuklar hiçbir suç işlemadiler ve karşılaştıkları birçok zorluğa rağmen, ebeveynlerinden ayrı bir grup olarak görülmezler⁵⁰. Bu durum özellikle siyasi gerekçelerle hapsedilen ebeveynlerin çocuklarında daha net ortaya çıkmaktadır. Bayram Erzurumluoğlu bu durumu şu şekilde ifade etmiştir: “Yürüttükleri cadı avının bir sonucu olarak 'cadının çocuğu da cadıdır' politikasını uyguluyorlar”.
34. Damgalanma, çocuğun kimliğini şekillendiren en güçlü dışsal etkenlerden biri haline gelirken; sosyal dışlanma, çocuğun gelişimsel, duygusal ve bilişsel kapasitesini doğrudan etkilemektedir. Damgalanmanın ana duygusu utançtır. Damgalanmak, statü kaybı ve ayrımcılıkla ilgili olumsuz zihinsel sağlık etkilerine neden olabilmektedir. Damgalanma ve hissedilen utanç, çocukların okuldaki arkadaşlarına veya öğretmenlerine ebeveynlerinin hapsedildiğini söyleme konusundaki güvenlerini olumsuz etkiler ve bu durum sır tutma, gizlenme ve görünür olmama ihtiyacını artırır⁵¹.
35. Akran zorbalığı ise çalışmamızın konusu olan çocukların karşı karşıya kaldıkları en ağır travmatik deneyimlerden biridir. Cezaevinde bulunan ebeveynin “suçlu” olarak algılanması, çocuğun sosyal çevresinde dışlanmasına ve alay edilmesine neden olmaktadır. Bu durum, çocuğun okuldan uzaklaşmasına ve eğitim sisteminden kopmasına yol açabilmektedir⁵².
36. Türkiye’de yapılan çalışmalarda kendileri ile görüşülen kişiler bu konuda aşağıdaki beyanlarda bulunmuşlardır:

⁴⁸ 3. Yılında OHAL’in Toplumsal Maliyetleri Raporu, s. 166.

⁴⁹ Loucks N. s.2.

⁵⁰ Children of Imprisoned Parents, s. 4.

⁵¹ Children of Imprisoned Parents, s. 45. COPING, s. 2.

⁵² Murray, J., & Farrington, D. P. (2008). The effects of parental imprisonment on children. In M. Tonry (Ed.), Crime and justice: A review of research (Vol. 37, pp. 133-206). Chicago, IL: University of Chicago Press. s. 175.

- “Eylül 2016 zor bir zamandı bizim için fakat daha zoru oğlumun 1. sınıfa başlamış olmasıydı. Oğluma arkadaşları “Senin baban terörist” dedi. Nasıl anlatacağımızı bilemedik oğlum kekeme oldu konuşması bozuldu”⁵³.
- “Yeğenlerim babaları cezaevinde iken ona okul arkadaşları “Senin baban bir terörist” şeklinde baskılandı. Çocuklar ağır travma yaşadı.... babalarını özledikleri halde artık cezaevine gitmek istemiyorlardı.”⁵⁴
- “Senelerce terör ile mücadele eden bir polis memuru (özel harekât) iken bir gecede terörist ilan edildim. Çevremdeki çoğu insan benimle görüşmek istemedi selamı sabahı kestiler. Çocukları çocuklarımla oynamadı, senin baban teröristmiş şeklinde sözler söylüyorlardı. Bir yıl ceza evinde kaldım mal varlığıma tedbir konuldu.”⁵⁵

3. EĞİTİM HAYATINDA KARŞILAŞILAN ZORLUKLAR

37. Raporumuzun çalışma konusunu oluşturan çocuklar, eğitim hayatlarında çok katmanlı zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu zorlukların başında okul başarısında gözle görülür bir düşüş, akran zorbalığına maruz kalma ve öğretmenlerden gelen ayrımcı tutumlar yer almaktadır. Ebeveynin cezaevinde olması, çocuğun psikolojik dengesini bozmakta ve bu durum etkisini eğitim başarısı üzerinde göstermektedir. Özellikle okul çağındaki çocuklar, ebeveynlerinden ayrı kalmanın ve yaşanan travmaların etkisi ile akademik başarıda düşüş, dikkat eksikliği ve davranışsal sorunlar sergileyebilmektedir⁵⁶.
38. Hapsedilmiş ebeveynlerin çocukları, eğitim hayatlarında ciddi dezavantajlarla karşı karşıya kalmaktadır. Amerika’da bu durumu ortaya koyan bazı çalışmalar yapılmıştır. Stanton (1980)⁵⁷ tarafından yapılan bir çalışmada, cezaevinde bulunan annelerin çocuklarının %70’inin sınıf ortalamasının altında akademik performans gösterdiği tespit edilmiştir; bu oran, denetimli serbestlikteki/adli kontroldeki annelerin çocuklarında ise %17’dir. Benzer şekilde, Trice ve Brewster (2004)⁵⁸ tarafından yürütülen bir başka araştırma, mahpus annelerin çocuklarının %45’inin akademik başarısızlık yaşadığını ve %36’sının okuldan tamamen ayrıldığını ortaya koymuştur. Bu veriler, ebeveynin hapsedilmesinin çocukların eğitim sürecinde hem başarı hem de devamlılık açısından ciddi riskler oluşturduğunu göstermektedir. Eğitimdeki bu kırılmalar, çocukların uzun vadeli gelişimlerini ve toplumsal entegrasyonlarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir⁵⁹.

⁵³ 3. Yılında OHAL’in Toplumsal Maliyetleri Raporu s. 79.

⁵⁴ 3. Yılında OHAL’in Toplumsal Maliyetleri Raporu s. 176.

⁵⁵ 3. Yılında OHAL’in Toplumsal Maliyetleri Raporu s. 356.

⁵⁶ T.C. Millî Eğitim Bakanlığı (2018). *Tutuklu ve Hükümlünün Psikolojisi*. Ankara s.111.

⁵⁷ Stanton, Ann M. 1980. *When Mothers Go to Jail*. Lexington, MA: Lexington Books. Bu çalışmayla ilgili bilgi Murray, Farrington (2008)’den alınmıştır.

⁵⁸ Trice, Ashton D., and Joanne Brewster. 2004. “The Effects of Maternal In carceration on Adolescent Children.” *Journal of Police and Criminal Psychology*. Bu kitapla ve çalışmayla ilgili bilgi Murray, Farrington (2008)’den alınmıştır.

⁵⁹ Murray, J., & Farrington, D. P. (2008) s.159 ’den alınmıştır.

39. Siyasi mahpus çocuğu olmak, kimi zaman eğitim hayatını derinden etkileyebilmekte, eğitim haklarının tamamen elinden alınması sonucunu doğurabilmektedir. Türkiye’de 2014 öncesinde yolsuzluk soruşturmalarında aktif görev almış eski Emniyet Müdürü Anadolu Atayün’ün oğlu H. Atayün, babası ve annesinin KHK’larla üretilen siyasi kriterlerle hapsedilmeleri gerekçe gösterilerek devlet okullarına alınmamış⁶⁰.

40. Türkiye’de yapılan çalışmalarda kendileri ile görüşülen kişiler bu konuda aşağıdaki beyanlarda bulunmuşlardır:

- *“KHK ile atılıp tutuklanmış komşumun oğlunun başına gelen bir olay beni çok yaraladı. Malum olaylardan önce eğitim hayatında son derece başarılı bir çocuk olan komşumun oğluna din kültürü öğretmeni tarafından düşük not verildi. Çocuk, öğretmenin kendisine “Bu notu sana değil annene veriyorum” dediğini söylemişti.”⁶¹*
- *“Okula giden 9 ve 11 yaşlarında olan çocuklarım, yine aynı yaşlarda bulunan çocuklar tarafından “senin baban ihraç olmuş, senin baban terörist” şeklinde itham edildiler. Bu çocuklar birileri tarafından yönlendirildiğini düşünmekteyim. Çocuğumun öğretmeni çocuğumu kast ederek “Kimse onunla konuşmasın” şeklinde çocuğumu sınıftaki diğer öğrencilere hedef göstermişti. Okul idarecilerine durumu şikâyetinde bulunduk. Müdür ve müdür yardımcısı kayıtsız ve umursamaz tavır takındılar. İlgilenmediler.”⁶²*
- *“Çocuklar evde tam 2 sene tek başlarına yaşadılar, Türkiye derecesi yapan çocuklar üniversite sınavında 290 bininci oldular. Eve sürekli gelen polisler ve icra memurlarıyla muhatap oldular, psikolojileri bozuldu ve hâlâ tedavi göremiyorlar.”⁶³*
- *“Çocuklar psikolojik olarak ve maddi çok zorluklar geçirdiler derslerinde geri kalma ve başarısızlıklar yaşadılar. Okulda ‘FETÖ’cü’ diyerek çocukları çok üzdüler.”⁶⁴*
- *“Büyük kızımda okul fobisi başladı ve annesiz de kalmaktan çok korkuyor.”⁶⁵*
- *“Lise 1. sınıfa giden çocuğum okula gitmek istemedi. Arkadaşları dalga geçti ve kafasında strese bağlı yaralar çıktı. İki kere kafasını kazıyıp ilaçlar kullandık. 4 yaşındaki oğlum konuşmayı bıraktı ve şu an 6,5 yaşında konuşmıyor. Hepsi de en ufak bir olayda ağlama krizlerine girebiliyorlar.”⁶⁶*

4. AİLE İLİŞKİLERİ: EBEVEYNİ SUÇLAMA, FİZİKİ VE DUYGUSAL KOPUŞ

41. Siyasi nedenlerle cezaevine konulan bireylerin çocukları, aile içi ilişkilerde derin çatışmalar ve kopuşlar yaşamaktadır. Fiziki uzaklık nedeniyle bağın zayıflaması, çocuğun ebeveynine yönelik suçlayıcı tutumlar geliştirmesine ve duygusal kopuşa yol açmaktadır. Ebeveynin tutukluluğu,

⁶⁰ Turkey Child Rights Report (The “KHK” Children- The Little Victims of Turkey’s State of Emergency Laws), Crossborder Jurists, September 2022, <https://www.crossborderjurists.org/turkey-child-rights-report-the-khk-children-the-little-victims-of-turkeys-state-of-emergency-laws/> İnternet Erişim Tarihi: 14.10.2025

⁶¹ 3. Yılında OHAL’in Toplumsal Maliyetleri Raporu, s. 164.

⁶² 3. Yılında OHAL’in Toplumsal Maliyetleri Raporu s. 1022.

⁶³ 3. Yılında OHAL’in Toplumsal Maliyetleri Raporu, s. 169.

⁶⁴ 3. Yılında OHAL’in Toplumsal Maliyetleri Raporu, s. 169.

⁶⁵ 3. Yılında OHAL’in Toplumsal Maliyetleri Raporu s. 173.

⁶⁶ 3. Yılında OHAL’in Toplumsal Maliyetleri Raporu s. 173.

çocuğun gözünde hem bir terk edilme biçimi hem de sosyal bir utanç kaynağı olarak algılanabilmektedir. Özellikle annenin hapsedilmesi, anne-çocuk ilişkisini bozmakla kalmaz, çocuğun duygusal gelişimini de bozar⁶⁷. Küçük çocuklar bakıcılarını (genellikle büyükannelerini) gerçek anneleri sanmaya başlayabilmekte bu da kimlikleri hakkında kafa karışıklığı yaşamalarına yol açabilmektedir⁶⁸. Özellikle Türkiye’de 15 Temmuz 2016’da bu yana yaşanan süreçte çocukların, çocuk yaşta da olsalar ebeveynlerinin dinlerini ve inançlarını da terk ettikleri, onlarla çatıştıkları da gözlemlenmektedir.

42. Ebeveyn mahpusluğunun bir diğer yıkıcı etkisi ailenin parçalanmasıdır. Durum bazen o kadar vahim bir hal alır ki kardeşler de birbirinden ayrılmak zorunda kalabilir. Kardeşler farklı bakıcıların yanlarına yerleştirilir bu durumda kardeşlerin bakıcılarını seçme hakkı da tabii ki yoktur.
43. Amerika’da yapılan bir vaka çalışmasında 12 yaşındaki Angela, annesi tutuklandığında diğer çocuklara annesinin öldüğünü söylemiş; çünkü annesi cezaevinde olduğu için utanç duymuş ve hem ondan hem de herkesten nefret ettiğini belirtmiştir⁶⁹.
44. Türkiye’de yapılan çalışmalarda kendileri ile görüşülen kişiler bu konuda aşağıdaki beyanlarda bulunmuşlardır
 - *“Abim 3 kız çocuğu babası. Çocukları 2, 7 ve 9 yaşlarındalar. Büyük olan oldukça mutsuz ve babalarını çok özleyiyorlar. Küçük olan henüz 2 yaşında ve 2 senedir babasını ancak ziyaretten ziyarete görebiliyor dolayısıyla baba kavramı yok. Çok üzgünüz.”*⁷⁰
 - *“Annemiz cezaevinde olduğu için, küçük kardeşim, “Annem gelmiyor. Artık onu istemiyorum” diyor.”*⁷¹
 - *“Babası çocuk doğduktan 3 ay sonra ve cezaevine girdiği için babasını tanımıyor ve kabul etmiyor.”*⁷²
 - *“Babasının adını duymak istemiyor terk edildiğini düşünüyor.”*⁷³
 - *“Hapse girmedi ama gene de şu an üniversiteye hazırlanan ve okulunu 1. ve 2.’likle bitiren oğlumun derslerinde düşüş oldu. Bize yansıtılmaya çalışsa da üzülüyor. Birkaç kez de babasına “Ne yaptın? Neden biz bu hallerdeyiz? Hep senin yüzünden” diye tepki gösterdi.”*⁷⁴
 - *“Kuzenimin beş yaşındaki oğlu psikolojik sorunlar yaşıyor babası hapiste, çok düşküncü babaya. Başka kuzenimin oğlu sigara ve alkole başladı dinden uzaklaştı ‘Bunlar dindarsa (zulmü yapanlar), ben değilim’ diyor. Deist olan var ailede.”*⁷⁵

⁶⁷ Loucks N. s.6.

⁶⁸ Barbara Bloom , David Steinhart, Why Punish The Children? A Reappraisal of the Children of Incarcerated Mothers in Americas. NACC, 1993 s. 35.

⁶⁹ Bloom and Steinhart, s.17.

⁷⁰ 3. Yılında OHAL’in Toplumsal Maliyetleri Raporu, s. 165.

⁷¹ 3. Yılında OHAL’in Toplumsal Maliyetleri Raporu, s. 165.

⁷² 3. Yılında OHAL’in Toplumsal Maliyetleri Raporu, s. 167.

⁷³ 3. Yılında OHAL’in Toplumsal Maliyetleri Raporu, s. 168.

⁷⁴ 3. Yılında OHAL’in Toplumsal Maliyetleri Raporu s. 172.

⁷⁵ 3. Yılında OHAL’in Toplumsal Maliyetleri Raporu s. 173.

- *“Oğlum tutuklu olan babasından nefret etmeye başladı. Çünkü onun bizi terk ettiğini o yüzden gelmediğini düşünüyordu. Aylarca pedagoga gittik ve sonunda bu sorunu atlatabildik.”⁷⁶*
- *“Şu an 16 yaşında olan kızım bu süreçte psikolojik olarak çok etkilendi. İnancını değiştirdi. Anne ve baba olarak çok çaresiz kalıyoruz. Psikiyatrist ve psikolojik tedavi görüyor. Bu süreç çocuklarımızın geleceğiyle ve inançlarıyla da oynadı.”⁷⁷*

5. EKONOMİK ZORLUKLAR: GELİR KAYBI, YOKSULLUK, TEMEL İHTİYAÇLARA ERİŞİM SORUNLARI

45. Hapsedilme, ailenin geri kalanı için travmatik bir deneyimdir ve muazzam duygusal ve finansal maliyetler taşır⁷⁸. Hapsedilme, yoksulluğu yaratmakta ve şiddetlendirmektedir⁷⁹. Ebeveynin hapsedilmesinin etkisi, aile için önemli bir ekonomik ceza teşkil etmektedir⁸⁰. Ailenin yoksullaşması çocuklarda antisosyal davranışların oluşmasına yol açan bir mekanizma olarak düşünülmektedir⁸¹.
46. Gelirin azalmasının yanı sıra gider artışı da kendini göstermektedir. Bu konudaki en önemli kalemler mahpusun cezaevindeki bireysel harcamaları ve ziyaret masraflarıdır. Bilindiği üzere hükümlülerin cezaevindeki günlük yiyecek bedelleri kendilerinden tahsil edilmektedir. Türkiye’deki uygulamada aydınlatma dışındaki televizyon, buzdolabı su ısıtıcısı masrafları mahpuslar tarafından karşılanmaktadır.
47. Mahpus aileleri için en önemli gider kalemlerinden biri de ziyaret masraflarıdır. Bu fakir ve orta sınıf aileler için çok büyük bir yük oluşturmaktadır. Selahattin Demirtaş⁸² örneğini ele alalım. Demirtaş, Edirne’de cezaevinde kalmaktadır. Eşi ve iki kızı da Diyarbakır’da yaşamaktadır. İki şehrin arası 1.687 km’dir. Diyarbakır-İstanbul arası bir kişilik otobüs bileti, bu raporun yazıldığı tarih olan Ekim 2025’te 1500 TL’dir. İstanbul Edirne arası ise 550 TL’dir. Bu hesaba göre üç kişilik bir ailenin gidiş dönüş sadece yol masrafı 6.150 TL yapmaktadır. Bir mahpusun 1 ayda 3 kapalı bir açık görüş hakkı bulunmaktadır. Bu durumda aile yasal ziyaret hakkını kullanması halinde 4 kez ziyaret gerçekleşecektir. Bu durumda sadece yol maliyeti 24.600 TL tutmaktadır. Bayan Demirtaş

⁷⁶ 3. Yılında OHAL’in Toplumsal Maliyetleri Raporu s. 174.

⁷⁷ 3. Yılında OHAL’in Toplumsal Maliyetleri Raporu s. 175.

⁷⁸ Loucks N, s.1.

⁷⁹ Children of Imprisoned Parents, Editors: Peter Scharff-Smith and Lucy Gampell, The Danish Institute for Human Rights, European Network for Children of Imprisoned Parents, University of Ulster and Bambinisenzasbarre 2011, s. 18.

⁸⁰ Children of Imprisoned Parents, s. 18.

⁸¹ Children of Imprisoned Parents, s. 11.

⁸² Selahattin Demirtaş (d. 1973): Kürt kökenli siyasetçi, hukukçu ve yazar. Halkların Demokratik Partisi'nin (HDP) eski eş genel başkanı ve milletvekilidir. 2014 ve 2018 Türkiye Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde aday olmuştur. 4 Kasım 2016 tarihinden beri "silahlı terör örgütüne üye olmak" ve "terör örgütü propagandası yapmak" gibi suçlamalarla tutuklu yargılanmaktadır. Hakkında verilen bazı mahkûmiyet kararları ve tutukluluğunun devamı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) ihlal kararlarına konu olmuştur. AİHM tarafından verilen ihlal kararlarına rağmen tahliye edilmemiştir.

öğretmen olup aylık maaşı 53.665 TL civarındadır⁸³. Bu halde sadece ziyaretler için harcanan para aile gelirinin yaklaşık yarısını oluşturmaktadır.

48. Türkiye’de yapılan Türkiye’de yapılan çalışmalarda kendisi ile görüşülen bir kişi bu şu şekilde bir beyanda bulunmuştur.

“Eşim 3 yıldır, (760 km mesafe, 10 saatlik yol uzunluğundaki) ... cezaevinde tutuklu (Biz Ankara’da oturuyoruz 3 tane çocuğumuz var. Ben işsizim maddi durumumuz kötü, aile yardımı ile geçiniyoruz. Eşimi maddi durumumuz el vermediği için 4 ayda bir anca ziyaret edebiliyoruz. Eşimin sürekli yakınımıza gelebilmek için nakil başvurusu yapmasına rağmen reddediliyor. Çocuklarımın ihtiyaçlarını karşılayamıyorum. Sağlık sigortamı kendim ödüyorum. Kabul edilmedi.”⁸⁴

49. Önemli bir gider kalemi de tutuklanan ebeveyn tarafından sağlanan çocuk bakım hizmetleridir. Ebeveynlerden birinin hapsedilmesi durumunda diğeri çalışmak zorunda kalacaktır. Bu halde küçük çocukların bakımı için bakıcı veya kreş gibi yerlere ekstra ödemeler yapılacaktır⁸⁵.

50. Ebeveyn mahpusluğunun, çocuk üzerindeki finansal etkileri şu şekilde somutlaştırılabilir. Çocukların yaşam standartları düşer, giydiği kıyafetlerde popüler markalara yönelemez, güncel teknolojiyi takip edemez, eski eşyalar ve cihazlarla akranları arasında fakirliğini hisseder. Yoksullaşma sosyal alanda da kendini hissettirir, çocuklar okul gezileri gibi toplu etkinliklere katılamazlar. Çocuğun cep harçlığı azalır, okul kantininden istediği şeyleri alamaz⁸⁶.

6. HUKUKİ ZORLUKLAR: ZİYARET HAKLARI, VELAYET SORUNLARI

51. Siyasi veya normal adli mahpusların çocukları için en önemli sorunlardan biri ziyarettir. Ebeveynlerine istedikleri zaman ulaşamazlar. Halbuki çocukların haklarını düzenleyen tüm uluslararası metinlerde ve anayasalarda “çocuğun yüksek yararı” öncelikli konu olarak belirlenmiştir. Tüm idari, adli karar ve işlemlerde “çocuğun yüksek yararı” göz önüne alınmalıdır. Buna rağmen konu ceza hukuku ve cezaevleri olduğu zaman çocuklar değerlendirmeye alınabilecek konular arasına asla girmez. Kriterler basit ve nettir: cezaevlerinin doluluk oranı; mahpus eğer siyasi ise yüksek güvenlik kriterlerine sahip bir cezaevine konulması.

52. Türkiye özelinde konuyu ele alacak olursak, Türkiye büyük bir ülkedir. Coğrafi yapısı itibarıyla da ulaşım imkanları zordur. Yolculuklar uzun, zahmetli ve tehlikelidir. Nüfus yoğunluğu da homojen değildir. Bu yüzden nüfusun az olduğu bölgelerde bulunan büyük cezaevleri yerel mahpuslarla dolmaz iken, büyük şehirlerdeki her zaman tam kapasitedir. Bu halde nakiller gündeme gelir ve mahpuslar ailelerinden yüzlerce kilometre uzaktaki şehirlere nakledilebilir. Bu durum aile birliğini temelinden sarsmaktadır. Daha vahim tablo ise aynı anda her iki eşin cezaevinde bulunması halidir. Çoğu zaman eşler farklı şehirlerdeki cezaevlerine yerleştirilmektedir, çünkü her yerde kadın

⁸³ <https://www.eleman.net/meslek/ogretmen/maas> İnternet Erişim Tarihi 12.10.2025

⁸⁴ 3. Yılında OHAL’in Toplumsal Maliyetleri Raporu, s. 191.

⁸⁵ Children of Impresened Parents, s. 19.

⁸⁶ Children of Impresened Parents, s. 19.

cezaevi yoktur. Büyük cezaevlerinin kadın bölümleri ise özellikle büyükşehirlerde her zaman doludur. Aile bu halde paramparça olmaktadır.

53. Özellikle siyasi mahpuslar açısından düşünüldüğünde cezaevi ziyaretleri çok katı kurallara tabidir. Etkileşim, dokunma, çocuğunu kucağına alma gibi temaslar çoğu zaman sınırlı veya tamamen yasaktır. Çocuklar, ziyaret sırasında mahpus ebeveynlerinin ayağa kalkıp kendileriyle oynamasına izin verilmemesini anlayamaz ve bu durum duygusal sıkıntıya neden olur. Ziyaretler çocuklar için sıkıcı olabilir⁸⁷.

54. İngiltere’de yapılan araştırmalarda çocuklarda ziyaret öncesi ve sonrasında sinirlilik, aşırı sessizlik, aşırı heyecan, üzüntü veya içine kapanıklık gibi stres belirtileri gözlenmiştir⁸⁸. Bunun en önemli sebeplerinden biri çok sıkı kontrollerden geçme kaygısıdır. Özellikle siyasi suçlar nedeniyle hapsedilenlerin ziyaretçilerine bu konuda en katı kurallar uygulanmaktadır. Çocuklar dokunularak ve çok ayrıntılı aramaya tabi tutulurlar. Çoğu zaman Xray cihazları ile yapılan kontrol yeterli görülmez.

55. Türkiye’de yapılan saha çalışmalarında bir katılımcı şu beyanda bulunmuştur:

“Yeğenlerim babaları cezaevinde... iken ona okul arkadaşları tarafından “Senin baban bir terörist” şeklinde baskılandı. Çocuklar ağır travma yaşadı. Babaları, bulundukları şehirden 15 saat uzakta bir cezaevinde, defalarca götürdüm. Cezaevindeki aramalardan bunalmışlardı ve babalarını özledikleri halde artık cezaevine gitmek istemiyorlardı.”⁸⁹

56. Velayet sorunları ise, tutuklama sonrası çocukların bakım ve gözetim sorumluluğunun belirsizliğe düşmesiyle ortaya çıkmaktadır. Tutukluluk sürecindeki belirsizlikler çocuklar hakkında ileriye dönük planlar yapılmasına, önemli kararlar alınmasına engel olur. Anne veya babanın her an tahliye olabileceği ihtimali bir belirsizliktir ve bu belirsizlik işleri zorlaştırır. Tutukluluk sırasında velayet hakları devam ettiği için çocuklarla ilgili tüm işlemlerde vekaletname gereksinimi doğar. Bu da özellikle uzak şehirlerdeki cezaevlerinde kalanlar için büyük bir sorundur.

7. GÜVENLİK RİSKİ: SUÇA SÜRÜKLENME, ZARAR GÖRME VE KENDİNE ZARAR VERME

57. Siyasi nedenlerle cezaevine konulan bireylerin çocukları, yalnızca psikolojik, sosyal veya ekonomik değil, aynı zamanda ciddi güvenlik riskleriyle de karşı karşıyadır. Bu riskler hem dış çevreden gelebilecek zararları hem de çocuğun kendine yöneltebileceği zararları kapsamaktadır. Özellikle intihar eğilimleri, bu çocuklar arasında göz ardı edilemeyecek düzeyde bir tehdit oluşturmaktadır.

58. Bu başlık altında öncelikle ele alınması gereken hususlardan biri çocukların suça sürüklenme ihtimalidir. Bu durum hem çocukların geleceği açısından hem de toplum açısından ciddi bir risk oluşturmaktadır. Amerika’da erken yaşta suça sürüklenme ile ebeveyn mahpusluğu arasındaki ilişkiye dair pek çok araştırma yapılmıştır. Bu çalışmalarda özetle, ebeveynin hapsedilmesi ile

⁸⁷ Loucks N, s.8.

⁸⁸ Loucks N, s. 16.

⁸⁹ 3. Yılında OHAL’in Toplumsal Maliyetleri Raporu s. 176.

çocukların erken yaşta suç sürüklenmesi arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir⁹⁰. Annesi hapsedilen çocukların, babaları hapsedilen çocuklara göre daha fazla suça sürüklenme ihtimali olduğu ortaya konmuştur⁹¹. Erkek çocuklarında suça sürüklenme ile ebeveyn tutukluluğu arasında ilişki ortaya konulabilirken, kız çocuklarının suça sürüklenmesinde anlamlı bir ilişki kurulamamıştır⁹².

59. Ebeveyni cezaevinde bulunan çocuklara yönelen zararlar genellikle akran zorbalığı şeklinde görülmektedir. Sınıf, okul veya mahalleden akranları ebeveynlerinin suçlarını çocukla bağdaştırıp onu da suçlu olarak damgalayabilmektedir. Söz atma, dalga geçme, hakaret etme ve hatta fiziki saldırılar yaşanabilmektedir. Bir başka saldırı türü sosyal medya üzerinden yapılan saldırılardır. Eğer çocuğun mahpus babası tanınmış biri ise, yada isminin yer aldığı olay medyada sıkça yer alıyorsa çocuk, hiç tanımadığı kişilerin linç niteliğindeki yorumlarına ya da saldırılarına maruz kalabilmektedir. Türkiye’de siyasi gerekçelerle mesleklerinden atılıp tutuklanan insanların yakınları üzerinde yapılan bir çalışmada eşi siyasi gerekçelerle 27 aydır cezaevinde olan bir kadın, ilkokul 3. Sınıfa giden çocuğunun sınıf arkadaşları tarafından sık sık dövüldüğünü, nedeni sorulduğunda çocuğun *"Babam yok ya! Beni dövabiliyorlar. Babam olsaydı dövemezlerdi."* şeklinde açıklama yaptığını ifade etmiştir⁹³.
60. Çocuklara yönelik bir diğer tehlike türü de ceza adaleti sistemi çalışanlarından gelmektedir. Ev araması sırasında polis memurunun ebeveyni gözaltına alınan bir çocuğun özel eşyalarını veya iç çamaşırlarını etrafa fırlatması gibi olaylar, çocukların kendilerini suçlu veya aşağılanmış hissetmelerine neden olduğu belirtilmiştir⁹⁴. Yine cezaevi ziyaretlerindeki yoğun ve müdahaleci güvenlik prosedürü de benzer etkiyi oluşturabilmektedir⁹⁵. Türkiye’de yapılan bir çalışmada, siyasi gerekçelerle cezaevinde bulunan ebeveynini ziyarete giden bir kız çocuğunun, cezaevi girişinde yapılan arama sonrasında cinsel organına şiddetli bir şekilde vurulması üzerine çocuğun uzunca bir süre kendine gelememesi gibi travmatik bir durumdan bahsedilmiştir⁹⁶.
61. Çocukların kendine zarar verme ihtimalinin en ağır biçimi ise intihar girişimleridir. Özellikle ebeveynin siyasi gerekçelerle suçlanması durumunda, çocuklar için hayat tamamen çekilmez bir hal alabilmektedir. Buna sebep olan hususlar şimdiye kadar anlatıldığı üzere, akran zorbalığı, sosyal medya zorbalığı, okulda öğretmenler tarafından uygulanan ayrımcılık ve devlet yöneticisi durumundaki siyasilerin yoğun, ayrımcılık temelli ve ebeveynleri hedef alan beyanlarıdır. Gözaltı, tutuklama, hükümlülük süreçleri çocuklarda ağır travmalara, stres birikimlerine neden olmaktadır. Bu durum özellikle ergenlik çağında olanlar için telafisi imkansız sonuçlar doğurabilmektedir. 6

⁹⁰ Parental Incarceration, Development, and Well-Being: A Developmental Systematic Review, 10.02.2023, <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC9967200/> İnternet Erişim Tarihi : 17.10.2025

⁹¹ Martin, Eric, Hidden Consequences: The Impact of Incarceration on Dependent Children, 01.03.2017, <https://nij.ojp.gov/topics/articles/hidden-consequences-impact-incarceration-dependent-children> , İnternet Erişim Tarihi : 17.10.2025

⁹² Parental Incarceration, Development, and Well-Being: A Developmental Systematic Review

⁹³ 3. Yılında OHAL’in Toplumsal Maliyetleri Raporu, s. 170.

⁹⁴ Children of Imprisoned Parents, s. 67.

⁹⁵ Children of Imprisoned Parents, s. 200.

⁹⁶ 3. Yılında OHAL’in Toplumsal Maliyetleri Raporu, s. 47.

Temmuz 2023 tarihinde İzmir’de tren raylarına atlayarak intihar eden siyasi gerekçelerle tutuklu bir babanın kızı olan Ayşe D.’nin günlüğünde bu konu ile ilgili izler yer almaktadır. Günlükte ortaokul döneminde iken, babasının meslekten atılması, soruşturmalara ve tutuklamaya muhatap olması sürecinde okul arkadaşlarının kendisi ile “FETÖCÜ” diye dalge geçtikleri, kendisini taciz ettikleri, zorbaladıkları bilgisi yer almıştır⁹⁷.

62. 3. Yılında OHAL’in toplumsal maliyetleri raporunda şu tespit yer almıştır: “OHAL’in mağdurlar ve aileleri üzerindeki ölümcül etkisi öyle bir hal almıştır ki OHAL’in yarattığı travmalar nedeniyle 10-11 yaşındaki çocuklar dahi intihara sürüklenebilmektedir. 10-11 yaşındaki çocukların bile intihar etmeye başladıklarına dair anlatımlar 3 yıllık araştırma verilerimiz arasında mevcuttur”.⁹⁸ Aynı raporda mağdur ve mağdur yakınlarının aşağıdaki beyanlarına da yer verilmiştir.

- *“Babası hapse girdikten sonra özellikle ergenlik döneminde 3 arkadaşımın çocuğu intihar girişiminde bulundu. Ders notları çok düştü.”*⁹⁹.
- *“Yakınımın kızı üniversite sınavına hazırlanıyordu ve performansı olumsuz etkilendi, diğer kızı küçüktü hayatta kendini yalnız hissediyor, oğlu intihar girişiminde bulundu ve tedavi görüyor, anne babası ağır hastalıklarla mücadele ediyor, kocası hayata küstü eve kapandı.”*¹⁰⁰.
- *“Tutuklu yargılanan babamdan dolayı etrafımızdaki herkes bize sırtını döndü, telefonla dahi aramadılar bize vebalı gibi davranıyorlar. Babamın maaşı kesildi annem temizliğe gitmeye başladı, kardeşim okulu bıraktı. Güvenlik korkusu yaşıyoruz yarın bir gün bizi de almayacakları garantisi yok. Psikolojimiz bozuldu çoğu zaman intihar etmeyi düşünüyorum ama anneme kıyamıyorum.”*¹⁰¹.

8. RESMİ ÖNYARGI: POTANSİYEL SUÇLU GÖRÜLME TEHDİDİ

63. Hapsedilen kişilerin aile üyeleri ve özellikle çocukları, hapsedilmenin gizli kurbanları olarak tanımlanırlar. Bu yönüyle tarafı olmadıkları bir suçun da dolaylı olarak mağdurudurlar. Üstelik fail olarak görülüp, faille eşleştirilirler. Bu yüzden suç kurbanları tüm gelişmiş ülkelerde kamu kurumlarından ve gönüllü kuruluşlardan az veya çok destek alırken, mahpus yakınları bu destekten mahrum bırakılırlar, mevcut olan kamusal ve toplumsal koruma mekanizmalarından yararlanamazlar¹⁰². Özellikle siyasi nedenlerle cezaevine konulan bireylerin çocukları bunlara ek olarak potansiyel „tehdit“ olarak görülmektedirler. Nitekim Amerika’da yapılan çalışmalarda kaynaklar, mahpus çocuklarının, ebeveynlerinin suç geçmişi nedeniyle akranlarına göre “Resmi Önyargı”ya maruz kalabileceğini ve bu yüzden bir suçlama ihtimalinde, yargılanma veya mahkum edilme risklerinin daha yüksek olabileceği ortaya koymuştur¹⁰³. Kurumsal önyargının neticesi

⁹⁷ Sevinç Özarlan, “KHK’lı babasıyla görüş yaptıktan sonra canına kıyan 18 yaşındaki Ayşe’nin mektubu”, <https://www.patreon.com/posts/khkli-babasiyla-86799633> İnternet Erişim Tarihi : 15.10.2025.

⁹⁸ 3. Yılında OHAL’in Toplumsal Maliyetleri Raporu, s. 162.

⁹⁹ 3. Yılında OHAL’in Toplumsal Maliyetleri Raporu, s. 173.

¹⁰⁰ 3. Yılında OHAL’in Toplumsal Maliyetleri Raporu, s. 173.

¹⁰¹ 3. Yılında OHAL’in Toplumsal Maliyetleri Raporu, s. 175.

¹⁰² Bkz. Eric M.

¹⁰³ Murray J, Farrington D. P., s. 176.

„Kollektif Suçluluk“tur. Kollektif suçluluk ise insan haklarında dair bütün ulusal yasalarda ve uluslararası sözleşmelerde yasaklanmıştır.

64. Türkiye’de siyasi suçlamalara muhatap olan ailelerin çocuklarını ve sonraki nesillerini de kapsayacak kollektif suçluluğa dair izler resmi belgelerde yer almıştır. Polis Akademisi tarafından Şubat 2017’de bir çalıştay organize edilmiştir. Çalıştaya katılanlar arasında yargılamalarda o sırada aktif görev alan hakimler ve savcılar da yer almıştır. Çalıştay sonucunda bir rapor yayınlanmıştır. Raporda bizim çalışmamıza konu çocukları da ilgilendirecek şu ifade yer almıştır: “FETÖ ile birkaç nesil sürecek bir “savaş” içerisinde olduğumuzu, devlet ve millet olarak savaşın bir bölümünü kazandığımızı ve savaşın devam edeceğini asla unutmamamız gerekmektedir”¹⁰⁴.
65. Siyasi suçlarla ilgili ilk bölümde yaptığımız açıklamalarda da vurgulandığı üzere, kişi çoğu zaman somut eylemlerle değil varsayımlarla suçlanmaktadır. Varsayımlar da gündelik hayatın içindeki sıradan faaliyetlerin „ayrımcılık temelli“ olarak suç sayılması şeklinde kendini göstermektedir. Bu varsayımlar aynı zamanda çocukları da hedef almaktadır. Özellikle daha hakeretli ve sosyal bir kişiliğe sahip, üniversite okuyan, sosyal medyayı aktif kullanan, arkadaşları ve dış dünya ile etkileşime giren çocuklar bu varsayım radarına yakalanarak suçlamaların hedefi haline gelebilmektedir.
66. Türkiye’de , “Kız Çocukları Davası” olarak da bilinen yargılamalar Resmi Önyargı ve bunun yarattığı “Kollektif Suçluluk” için en somut örnektir. Bu dava, Gülen Hareketi ile bağlantılı olduğu iddia edilen ve OHAL KHK’ları ile işlerinden atılıp tutuklanan insanların çocukları ile ilgilidir. Yargılamanın odak noktası 13-17 arasında olan 15 kız çocuğudur. Soruşturma ve yargılama sürecinde birçok hukuksuzluk yaşanmıştır. Örneğin 15 kız çocuğu sabahın erken saatlerinde ev baskını ile gözaltına alınarak polis merkezine getirilmiş ve hiçbir avukat veya ebeveynle görüştürülmemiştir. Kolluk görevlilerince yapılan açıklamada bu çocuklara tanık sıfatı verildiği ve bilgilerine başvurulacağı belirtilmiştir. Halbuki “tanık” olarak ifadesine başvurulacak yaşı küçük bir çocuğun ev baskını ile zorla evden alınarak gözaltı prosedürüne tabi tutulması hukuken mümkün değildir. Bu çocuklar 16 saat polis kontrolünde tutulmuşlar, kendilerinin avukatsız ifadesi alınmaya çalışılmış, ağır tehditlere maruz bırakılmışlardır. İddianamede, arasında bu 17 kız çocuğunun sosyal çevresindeki 39 kişi suçlanmıştır. Kimileri ebeveynleri, kimileri akrabaları, kimileri üniversite öğrencisi yetişkin kızlardır. Suçlamaların tamamı da bu çocuklarla ilgili faaliyetlerdir. Onlarla Ramazan ayında birlikte iftar yemeği yemek, onların evlerine gıda paketleri getirmek, bu çocuklarla piknik yapmak, birlikte bowling oynamak veya sinemaya gitmek, çocuklara ders anlatmak, birlikte aile ziyareti yapmak gibi eylemler suç sayılmıştır. Tüm bu sıradan faaliyetler “terör örgütü üyesi olmak” suçlamasına gerekçe yapılmıştır. İddianamede terör eylemi tanımlaması yapılmadığı gibi başkaca suç olarak kabul edilebilecek hiçbir eylem de yer almamıştır. Türkiye’de milletvekili Ömer Faruk Gergerlioğlu bu konun takipçisi olmuş ve tüm dünyaya hukuksuzlukları duyurmuştur. Uluslararası kamuoyunda bu konuda büyük tepki ile karşılaşmıştır. Davaya pekçok uluslararası kurum ve kuruluşu temsilen gözlemciler katılmıştır. Avrupa Parlamentosu Türkiye Raportörü Nacho Sanchez Amor 27 Kasım

¹⁰⁴ Yeni Nesil Terör FETÖ’nün Analizi, Polis Akademisi Başkanlığı, 217. s.17.

2024 tarihinde, 81. Avrupa Birliği – Türkiye Karma Parlamento Komisyonu Oturumunda bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında, Türkiye'de yargı ve temel haklar konusunda hiçbir ilerleme olmadığını belirterek Türk yetkililere ve siyasetçilere hitaben, *"Demokratik standartlarda o kadar düşük bir seviyeye ulaştınız ki, bunu daha da kötüleştirmek mümkün değil"* demiştir. Amor, *"Siz 14 yaşındaki kız çocuklarını terörden yargılıyorsunuz. Mahkemelerde hakimleriniz kız çocuğuna neden komşun ile ders çalışmaya gittin diye soruyor ve bunu bir terör faaliyeti olarak görüyor."* diyerek Kız Çocukları Davası'nı sert bir dille eleştirmiştir. 18 Şubat 2025 tarihli duruşmaya gözlemci sıfatıyla katılanlar arasında Uluslararası Din ve Diplomasi Merkezi'nin (International Center for Religion & Diplomacy) direktörü Rebecca Cataldi de yer almıştır. Dava ile ilgili gözlemlerini Amerika Birleşik Devletleri Kongresi'nde anlatmıştır. Cataldi, davanın terör iddiasıyla açıldığını ancak duruşmada hakimin terör veya şiddet eylemi ile ilgili hiçbir soru sormadığını, sanıklara "Birlikte matematik çalıştınız mı, çay içmeye gittiniz mi, oda arkadaşınız kimdi, neden bu kişiyle çok vakit geçirdiniz, birisi neden kiranızı ödedi gibi sorular" sorulduğunu, bu durumun davanın terörle ilgili olmadığını aksine barışçıl bir dini hareketin ülkede var olmasına izin verilmediğini gösterdiğini belirtti.¹⁰⁵.

C. AYRI BİR BAŞLIK OLARAK: ANNESİ İLE CEZAEVİNDE KALAN ÇOCUKLAR

67. Annesi ile birlikte cezaevinde kalan çocuklar sorunu uzun yıllardır Türkiye gündemindeki bir konudur. Sistemdeki yanlışlıklar, yapısal sorunlar defalarca dile getirilmiştir. Düzeltme olmadığı için gündemdeki yerini korumaktadır. Biz burada konuyu siyasi ebeveyn mahpusluğunun annesi ile birlikte kalan çocuklar üzerinde oluşturduğu etkiyi ele almak istiyoruz.
68. Yasal olarak Türkiye'de 6 yaşına kadar aynı anda en fazla iki çocuk annesi ile birlikte cezaevinde kalabilir. 6 yaşa kadar barındırma uygulaması çocuk gelişimi açısından birçok sorunu beraberinde getirmektedir. Gerçek hayattan kopuk, toprakla, bitkilerle, hayvanlarla ve hatta çoğu zaman başka çocuklarla etkileşim kuramadan ve çocuğun anlaması mümkün olmayan katı yasaklarla geçen 6 yıl. Bu durumdaki bir çocuğun gelişiminin en önemli 6 yılı cezaevinde geçmektedir. Ailelerin çaresizliği, çocuklarla ilgilenebilecek kimsenin olmaması, devlet kurumlarının çözüm üretmemesi gibi gerekçeler bu çocukları cezaevinde büyümeye, hayata cezaevinde hazırlanmaya mecbur bırakmaktadır.
69. Birlikte kaldığı annesinin siyasi bir suçtan cezaevinde olması, çocuk için de ayrımcılık sebebidir. Bu önermeyi aşağıdaki alt önermelerle açıklayacağız.

- a. *Eğer anne siyasi gerekçelerle suçlanmasaydı bu çocuk cezaevinde büyümek zorunda kalmayacaktı.*

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 16/4 maddesi gereğince gebe kadınlar ve doğumdan itibaren 1 yıl 6 ay geçmemiş kadınlar hakkındaki cezaların infazı ertelenir. Bu düzenleme, mahkumiyet kararı yasal süreci tamamlamış ve suçluluğu

¹⁰⁵ https://tr.wikipedia.org/wiki/K%C4%B1z_%C3%87ocuklar%C4%B1_Davas%C4%B1 İnternet Erişim Tarihi : 14.10.2025

hukuken kesinleşmiş kadınlarla ilgilidir. Hükümlülerle ilgili durum bu iken soruşturma veya yargılama aşaması sürerken ve “masumiyet karinesi”nin koruması altındaki hamile veya yeni doğum yapmış kadınların durumu ele alındığında, onların ya hiç tutuklanmamaları veya derhal tahliye edilmeleri gerekir¹⁰⁶. Hal böyle iken eğer kadın siyasi gerekçelerle suçlanmış ise bu yasa kuralları ve hukukun temel ilkeleri hakimler ve savcılar tarafından görmezden gelinebilmektedir. Hakimlerin bu tutumları kamu vicdanında infial yarattığı için bu tutuklama işlemleri sosyal medyada ağır eleştirilere muhatap olmaktadır¹⁰⁷. Konu çocuk olduğunda hiçbir kıyas tartışma konusu olamaz, ancak bu durumda şu karşılaştırma sıklıkla gündeme gelmektedir: “Bu annenin suçu adli bir suç olsaydı, bu çocuk hapiste doğmayacaktı, bu çocuk annesi ile cezaevine girmeyecekti”. Bu önermeyi doğrulayan sayısal verilere bu raporda da yer verdik. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiseri 2018 yılındaki açıklamasında siyasi gerekçelerle aynı anda cezaevine konulan eşlerin sayısını 100 iken, Adalet Bakanlığı’nın 2024 yılı Ekim ayı verilerine göre sayı 498’e ulaşmıştır.

b. Siyasi mahpusun çocuğu da siyasidir. Bu yüzden aynı ayrımcı uygulamalara maruz kalır.

Annesi ile birlikte kalan çocukların maruz kaldığı bir diğer önemli husus, çocuğun cezaevindeki yaşamının anneye tabi olması gerçeğidir. Siyasi mahpusların, adli mahpuslara göre her anlamda daha katı bir infaz rejimine tabi oldukları bir vaka olarak önümüzde durmaktadır. Bu çocuklar da aynı katı infaz rejimine muhatap olmaktadır. Annelerinin maruz kaldığı kötü ve sert uygulamaları çocuklar gün be gün gözlemlemekte, bu uygulamalarla ilk 6 yıllarını geçirmektedirler. Kişilikleri, karakterleri, bilinçaltıları buna göre şekillenmektedir.

70. Siyasi mahpusların, adli mahpuslara göre ailelerinden uzak şehirlerdeki cezaevlerinde tutulmaları daha yaygın bir uygulamadır. Yine karı-koca aynı anda cezaevinde ise siyasi suçlarda eşlerin farklı cezaevlerinde barındırılması benzer durumdadır. Bu hallerde çocukların aileleri ile olan bağları ciddi zarar görmektedir.

¹⁰⁶ Türkiye Cezaevleri Raporu, Solidarity with Others, 2021, s. 53.

¹⁰⁷ Bu konuya Avrupa Komisyonu eski Türkiye Raportörü Rebecca Harms tarafından yapılan paylaşım bunlardan sadece biridir: <https://x.com/RebHarms/status/1971831909803348385> İnternet Erişim Tarihi : 18.10.2025. Ünlü karikatürist Gianluca Constatini’nin bu konudaki çizimleri için : <https://www.channeldraw.org/2022/05/27/sakran-prison-izmir-turkey/>, daha fazlası için <https://www.crossborderjurists.org/paint-exhibition/> İnternet Erişim Tarihi : 18.10.2025.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu makalenin teorik ve ampirik bulguları, ceza hukuku pratiğinin siyasi bir tahakküm aracı haline geldiği rejimlerde, siyasi mahpus çocuklarının en ağır bedeli ödeyen görünmez mağdurlar olduğunu açıkça göstermiştir. Carl Schmitt'in "dost-düşman" ayrımı ve Jakobs'un "düşman ceza hukuku" gibi teorik konseptler, Türkiye'deki siyasal yargı pratiklerinin, kanunilik ilkesini aşarak bireyleri değil "öteki" olarak tanımlanan grupları hedef alan bir aygıt olarak işlediğini kanıtlamaktadır. "Kız Çocukları Davası" örneğinde görüldüğü gibi, sıradan sosyal eylemlerin dahi "terör faaliyeti" olarak kriminalize edilmesi, yargının nasıl bir Resmi Önyargı mekanizmasına dönüştüğünü ve kolektif suçluluk ilkesinin nasıl hukukun üstüne taşındığını ortaya koymaktadır.

Türkiye örneğinde, siyasi mahpus çocuklarının karşılaştığı sorunlar yalnızca ebeveyn yokluğunun getirdiği zorluklarla sınırlı kalmamış; travmatik gözaltı süreçleri, sosyal damgalanma, akran zorbalığı, eğitimde başarısızlık, yoksulluk ve en önemlisi intihar girişimlerine varan güvenlik riskleri gibi çok boyutlu hak ihlallerine dönüşmüştür. Eşlerin aynı anda hapsedilmesi gibi uygulamalar, çocukları birincil bakıcılarından mahrum bırakarak yıkımı katlamış ve uluslararası insan hakları mercileri tarafından dahi "zalimane" olarak nitelendirilmiştir.

Sonuç olarak, Türkiye'deki siyasi mahpus çocuklarının durumu, suçun şahsiliği ilkesinin sistematik olarak ihlal edildiğinin ve ceza hukukunun bir toplumsal disiplin aracı olarak kullanıldığının en somut kanıtıdır. Bu çocuklar, ebeveynlerinin eylemlerinden bağımsız olarak, potansiyel "tehdit" veya "suçlu" olarak görülmekte, bu durum onların temel yaşam, eğitim ve gelişim haklarını ellerinden almaktadır. Bu vahim tablonun ortadan kaldırılması için acil olarak atılması gereken adımlar şunlardır:

- Hukuk Devleti İlkelerine Dönüş:** Siyasal yargı pratiklerine derhal son verilmeli; düşman ceza hukukunun izleri olan sulh ceza hakimlikleri veya özel yetkili ağır ceza mahkemeleri gibi uygulamalar kaldırılmalıdır.
- Suçun Şahsiliği İlkesinin Mutlak Uygulanması:** Hiçbir çocuğun ebeveyninin eylemleri nedeniyle damgalanmasına, ayrımcılığa uğramasına veya cezalandırılmasına izin verilmemelidir.
- Çocuk Odaklı Çözümler:** Çocuğun yüksek yararı ilkesi öncelenmelidir. Özellikle anne ve babanın aynı anda mahpus olduğu durumlarda, çocuğun üstün yararı gözetilerek alternatif cezai infaz yöntemleri (ev hapsi, adli kontrol vb.) derhal uygulanmalıdır.
- Psikososyal Destek ve Koruma:** Bu çocuklara yönelik damgalanmayı önleyici, kapsayıcı eğitim politikaları geliştirilmeli ve acil psikolojik destek mekanizmaları devlet tarafından sunulmalıdır.

Türkiye, bu çocukların geleceğini ipotek altına alan bu uygulamalardan vazgeçerek, ulusal ve uluslararası taahhütlerine uygun bir hukuk devleti olma yükümlülüğünü yerine getirmelidir. Aksi takdirde,

bu kuřak üzerinde yaratılan travma, toplumun gelecekteki huzur ve adalet duygusunu derinden sarsmaya devam edecektir.